

Susqueda és l'embassament que va sorgir en teoria contra la fúria del Ter, però a la pràctica ho va fer per assegurar l'emmagatzemament de 230 milions de metres cúbics d'aigua. Aquesta aigua, que aprovisiona regularment els vuit metres cúbics i els tres metres cúbics per segon necessaris per al consum domèstic de Barcelona i de Girona, i la producció d'energia elèctrica, s'ha despertat sota mínims, mostrant impúdicament l'entranya i amb ella tota la misèria i la tragèdia d'una de les lluites més oblidades de l'Espanya en vies de desenvolupament.

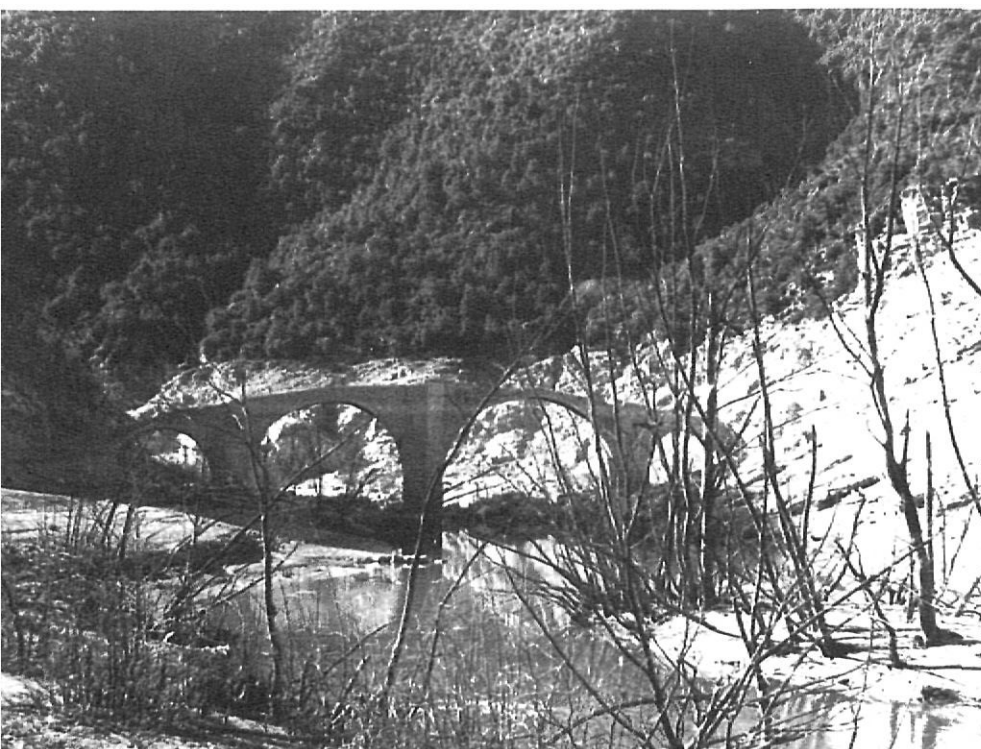
Susqueda retorna de les aigües per explicar la seva trista fi

PAU LANA O / CARME VINYOLE S / MIQUEL TORNS

REPORTATGE FOTOGRÀFIC DELS AUTORS

Les antigues feixes que envoltaven les primeres masies de Susqueda, normalment elements d'un fons fluvial, presentaven un aspecte desèrtic, i s'han convertit en atracció turística per molts curiosos que deambulen com fantasmes intentant cremar les hores de lleure del cap de setmana.

L'antic pont de Querós, un dels més espectaculars de la geografia catalana, ha vist com la sequera ha fet reviure intactes les grans arcades tantes vegades travessades per Joan de Serrallonga.

L'església de Sant Romà de Sau, ha tornat de les aigües i l'antiga nau sembla que torna a ser vàlida per al culte. Entaforat sota la gran cinglera, el campanar romànic s'ha transformat en imatge habitual perduda al mig del petit mar.

En Joan Parramon, l'amo de can Marquès ha tornat a casa. Ha esperat un quart de segle. Durant aquest hivern, un dels més secs de la centúria, i vint anys després que el monstruós mur de ciment embassés, per sempre, un dels pobles més bells de la Catalunya interior, s'ha buidat el riu, ha despertat els seus fantasmes i des de l'entranya més profunda del Ter, Susqueda ha retornat.

El poble, víctima dels interessos de les hidroelèctriques, de les ànsies d'immortalització d'un règim lluitant contra un dels grans enemics de la dictadura —la «pertinaz sequia»— s'ha revelat contra el seu destí i ha tornat a sortir a la llum per recuperar l'ànima i explicar la història oblidada del seu trist final. Retirades les aigües,

Joan Parramon ha tornat a trepitjar els camps que va conrear i a refrescar-se en els rierols que mantenien el regadiu de la propietat. Ha comprovat com l'arquitectura sòlida, feta als segles i a les calamitats, manté en peu les parets, els teulats, els safareigs i les corts de les masies desallotjades per la força de les amenaces i dels diners.

Les ruïnes de cases tan importants com Rocasalba, el Marquès, l'ermita de Sant Pelegrí, cal Notari a Susqueda, o en un altre pantà l'església de Sant Romà de Sau han emergit despullant les intimitats del riu, obrint velles ferides, exhumant els cadàvers d'unes valls poc afortunades que moriren tot i formar part d'una zona ecològicament important i amb el registre d'haver viscut moviments sísmics devastadors.

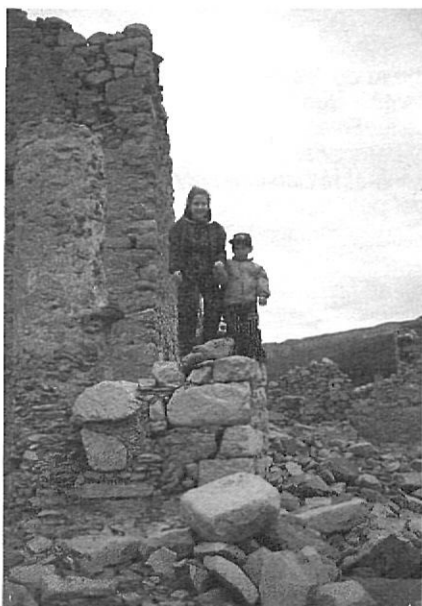
Vint anys després de la pujada definitiva de les aigües, a mitjan març d'aquest any 89, la sequera ha fet que molts dels que hagueren de marxar amenaçats pels decrets, les pressions i l'expropiació, antics habitants dels veïnats de Querós, la Sagrera i el Ramadal, com en Miquel de Rocasalva, en Jaume de can Melian, l'Aurèlia, en Lenci, en Joan, en Josep de cal Marquès, la Pepeta de la Fleca, la Maria Àngels, tornessin a recuperar els records.

La vista de les ruïnes els ha obert les ferides de la nostàlgia i, entre les pedres caigudes, refan l'antic domicili pairal, i descobreix l'habitació dels nens, l'anella on lligaven el cavall, el sostre de roure de la pastera, o el secador del blat de moro. Molts asseguren que no tornarien. Mentre, un

TREBALL DE REDACCIÓ

La família Parramon, els antics amos de Can Marquès davant la que va ser una de les cases més vividores de l'antiga vall, propietària de les muntanyes on avui s'assenten els fonaments de la part dreta del mur de la clova d'ou.

L'Elisenda i el seu cosí, els néts de l'antic propietari del Marquès, tan sols han pogut tornar a la casa dels avis quan el pantà ha baixat i les aigües han mostrat les runes de la que va ser una de les grans masies del poble colgat.

En Miquel Freixes i en Joan Masoliver, els dos últims masovers de Rocasalva davant de l'esquelet de la casa més important de Susqueda, i del tronc centenari de l'orn, on en els bons temps feien ramatge per atipar els conills.

sentiment d'indefensió i enyorança els retalla en la memòria els dies en què el conreu de la terra, l'explotació del bosc i l'estraperlo els ajudava a viure i quan a Susqueda se celebrava una de les grans festes de la comarca. I es queixen i no obliden que amb una altra situació política, en la qual poguessin dir la seva i defensar-se de les amenaces i pressions, potser, el poble encara subsistiria i molts d'ells no haguessin renunciat a una part

important de la vida: «La meua família era de Susqueda des de feia més de tres-cents anys —comenta en Jaume, antic treballador de bosc primer i hostaler després—, no teníem cap ganes de marxar i encara avui crec que sense les amenaces de la companyia i de la Guàrdia Civil, si al país hi hagués hagut democràcia, o sigui com ara, ja hauríem vist si ens haguessin pogut treure com ho van fer.»

L'om centenari encara es manté

El soc pelat d'un om centenari continua guardant la que fou la casa més important de la vall. L'era de rajol vermell, perfectament seca gràcies a un complex sistema de drenatge construït al segle XVIII, sembla esperar els animals que, parsimoniosament, desgranin el blat. Al cantó de la cort, l'anella de ferro on en Miquel lligava la vaca quan la feia anar a bou,

Les ruïnes de les antigues masies, han emergit de les aigües i s'han convertit en atracció turística i sentimental. Les pedres encara dretes expliquen la lluita i el drama de més de dues-centes persones obligades a marxar de casa seva.

En Joan Masoliver i l'Aurèlia, mostren una fotografia on es veu com era Susqueda abans de ser cobert per les aigües. Vint anys després de marxar, avui encara amb nostàlgia reconeixen que si poguessin tornarien a viure aigües amunt del Pasteral.

es manté expectant. Al safareig, allà on la Carme hi posava les flors, culs de testos, continuen donant un toc de bon gust i distinció. A l'interior de les antigues corts, carreus perfectament tallats a mà s'arreglaren en parets de pedra seca de més d'un metre d'amplada formant l'ànima de la imponent construcció. Tot i fer més de vint-i-cinc anys que els darrers masovers hagueren de marxar, Rocasalva es manté ferma pregonant el seu domini sobre camps i boscos, desafiant la realitat.

En Miquel Freixes, en Quel de l'Esport, membre d'una de les famílies amb més solera de l'antic poble,

nascut, criat i format a redós de l'Agullola de Rupit i que ara porta un bar a Anglès, passeja entre les pedres de Rocasalva, sense escapar-se dels records. Vint-i-cinc anys després de la partida, la infància i la joventut li tornen a la memòria. Les rabasses cremades, sorgint tímidament del fang, l'ajuden a identificar els dies en què la casa era una de les més vividores: «aquella soca, és la de l'eucaliptus que feia ombra a l'estiu, l'altra la del castanyer que marcava el camí de la font del ferro. Allò sembla el pomer que va plantar el pare. «Recorda sense nostàlgia com, tot i ser propietaris d'altres masies, com la de cal

Norari, ells s'estimaven ser els masovers de Rocasalva, heretat important entre les importants. Allà on es mataren sis o set porcs a l'any. Allà on a l'estiu, en temps de sega, s'aplegaven quinze homes a la taula i a l'hivern, en mesos de rodells i carbó, moltes quadrilles, com la d'en Siscot d'Anglès, la d'en Sarsanedes o altres, trobaven acolliment a la pallissa, coneguda popularment com la presó, que encara es conserva en perfecte estat. Les bigues de roure tallades en lluna vella i curades amb amor es defensaven de la podridura, i sense por a la forçada immersió continuen aguantant sostres i teulats, posant en entredit la

TREBALL DE REDACCIÓ

consistència de les reixes de ferro ja massa rovellat, que segons la llegenda guardaven l'amo de Joan de Serrallonga.

Les cases principals

Perquè segons expliquen els més vells, a Susqueda hi havia quatre o cinc cases d'aquelles que feien patxoca: la Grabulosa, Puig de rejols, Rocasalva, la casa nova del Sabatés, la casa nova d'en Lau i el Marquès, que explotaven els camps i els boscos de gran part de la contrada.

En Josep de can Marquès, que era l'hereu i la presa el deixà sense drets dinàstics, explica que la casa era tan gran que abans havia servit de convent. A més d'onze habitacions, recorda que hi havia tres sales immenses, moltes corts una pastera i un monumental altar. Les finestres gòtiques ricament treballades, la porta dovellada, els cairats policromats, tot s'ho hagueren de vendre perquè l'aigua no s'ho mengés. «I més d'un constructor d'Anglès en va dir bé, ens ho va comprar quasi tot». Des de les

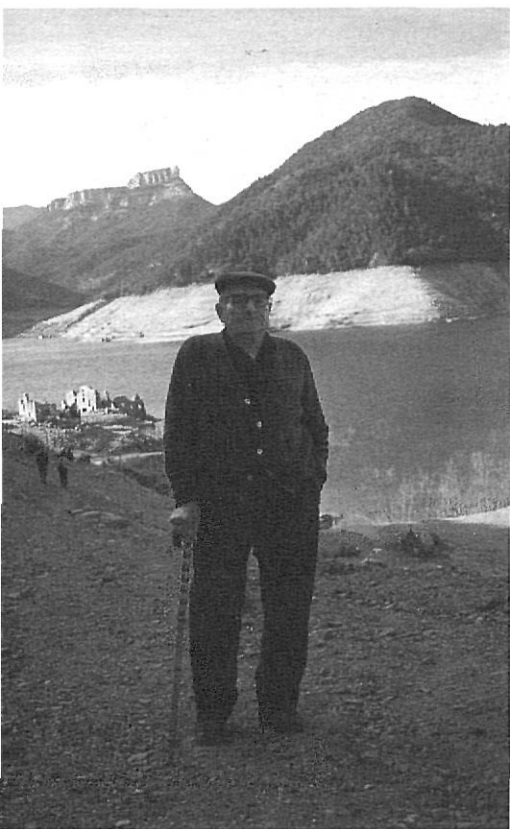
dovelles, fins als cairats per resituar la història, i fer-la protagonista de les portes i les finestres de xalets d'estrangers amb pocs escrúpols estètics, als anys de la Costa Brava en expansió.

Susqueda es va anar morint lentament. Entre promeses i bones intencions es va rebutjar un primer projecte, el de planificació feta per l'empresa Saltos del Ter, posteriorment absorbida per Hidroelèctrica de Catalunya que ja tenia aprovada la concessió de la construcció de tres salts: dos a Querós, de 20 i 42 metres respectivament, i un altre a Susqueda de 67 metres. El projecte anava acompanyat d'un enginyós sistema per a l'aprofitament hidroelèctric que alhora permetia una magnífica regulació de l'aigua del riu, i per tant privava de les inundacions. Tot massa ecologista, massa car, massa assenyat per a una dictadura amb delit d'entrar a la història via obra pública faraònica. Tot va ser esborrat i radicalment canviat.

Sota els 135 metres d'altura de la paret, els 230 milions de metres cúbics d'aigua emmagatzemada, el polèmic sistema de la clova d'ou, des de l'any 1968, les comarques gironi-

nes viurien pendents de Susqueda i del gran ensurt gràficament batejat com «l'aiguat definitiu».

La situació política, les pressions de tot tipus i una certa crisi poblacional, obligaren els susquetans a acceptar el canvi de plans de la companyia primer i l'aixecament de la macropresa posteriorment: «van començar dient que farien tres salts petits, que la gent de Querós i les cases més enlairades no haurien de tenir cap por, —assegura en Josep— que amb el salt de 67 metres, l'aigua no arribaria a la porta de l'església. Després, es van decidir per la paret de clova d'ou, els més de 130 metres d'altura. La vall estava condemnada, nosaltres intentàrem protestar, posàrem entrebancs, donàrem llargues a la venda de la terra però, noi, ens asseguraren que amb els diners que ens donarien podríem engegar un nou sistema de vida en un altre lloc. Després la companyia no volgué atendre raons i així ens vam trobar que per una casa del poble, tant si tenies camps com no, et donaven entre 200.000 i 250.000 pesetes i amb allò au! te les havies d'arreglar.

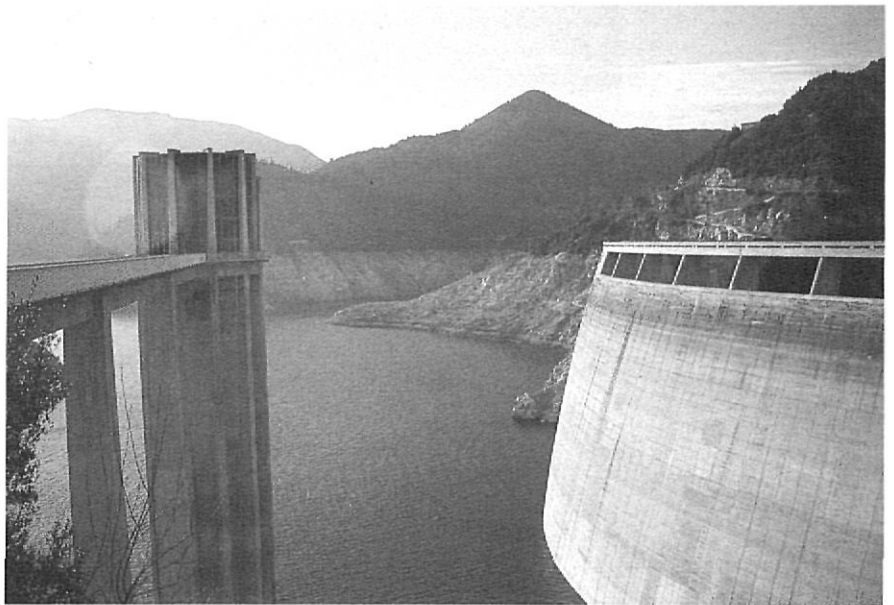

L'avi Melian, al qual avui les comes no responen, recorda el temps en què voltava totes les muntanyes de la contrada, des de Rupit fins al Coll, des de Tavertet a Lloret Salvatge.

La sequera ha portat a Susqueda, cotxes de tots els punts d'Espanya. Als caps de setmana, no és estrany veure-hi vehicles de Barcelona, Tarragona, València o fins i tot Madrid.

Els caps de setmana, Susqueda s'omple de famílies que aprofiten el dia per anar a dinar en un dels restaurants propers i la tarda per descobrir les despulles d'un poble que l'aigua ha exhumat vint anys després de la seva mort definitiva.

La presa, avui en el seu nivell més baix, es mostra com una prima paret de ciment que ha d'aguantar el que a Girona es coneix com «l'aiguat definitiu».

Obertura al turisme

En Josep Masoliver, en Pep de can Mòn, antic barber-taverner, primer va viure al cantó del pont Nou, el que es va endur l'aiguat del 40, i posteriorment es traslladà a Rocasalva. En Josep és un dels homes que creu que si avui continués a Susqueda, ara seria milionari. «A final del 50 a casa vam muntar un petit hostal. A Susqueda hi havien set o vuit cases on feriem menjar i també una demanda cada dia més gran del turisme barceloní». Segons assegura, hi havia estius que arribaven entre vuitanta i cent persones al poble. L'aiguat del quaranta es va endur la carretera, els mitjans de

comunicació eren del tot precaris però, segons confirma Josep, allò no espantava els nouvinguts, els quals, després d'anar amb el carrilet fins al Pasteral, «pujaven a peu amb la motxilla a l'esquena. Primer alguns feien càmping, es banyaven al riu i menjaven a les cases. Després ja ens demanaven habitacions. Puc dir que anava molt bé i qui sap!, si no ens haguessin fet marxar, i de la manera que anava l'hostal, potser avui seríem milionaris». Josep defineix Susqueda com un paradís perdut a la Guilleria: «una vall, amb grans possibilitats tant agrícoles com turístiques, que estic segur, seria un centre d'estiueig de primer ordre».

Susqueda ha sorgit de les aigües i amb les arcades encara dretes de la casa on la família Esteva sopava les nits massa calentes d'estiu, els fantasmes i les llegendes han reviscolat. Joan de Serrallonga, el que va ser amo i senyor de la Guilleria tornaria content. Els seus antics dominis, les cases que li donaven acolliment, l'hostal de Querós, les vinyes que l'envolaven on es recollia el raïm del qual feien el vi que va beure, l'església de la qual el seu fill en va ser rector, el pont romànic que tantes vegades va travessar, les grans masies, els antics camins, i els petits corriols s'han recuperat.

Les bruixes, el diable del pont, el Fadrí de Sau, en Becaina cap de tra-

A Can Massaquè hi vivia la Callusa, la que va ser l'última dona que va deixar el poble i quan ho va fer va ser amb la condició que la companyia li fes una nova casa pocs metres més amunt del nivell del pantà.

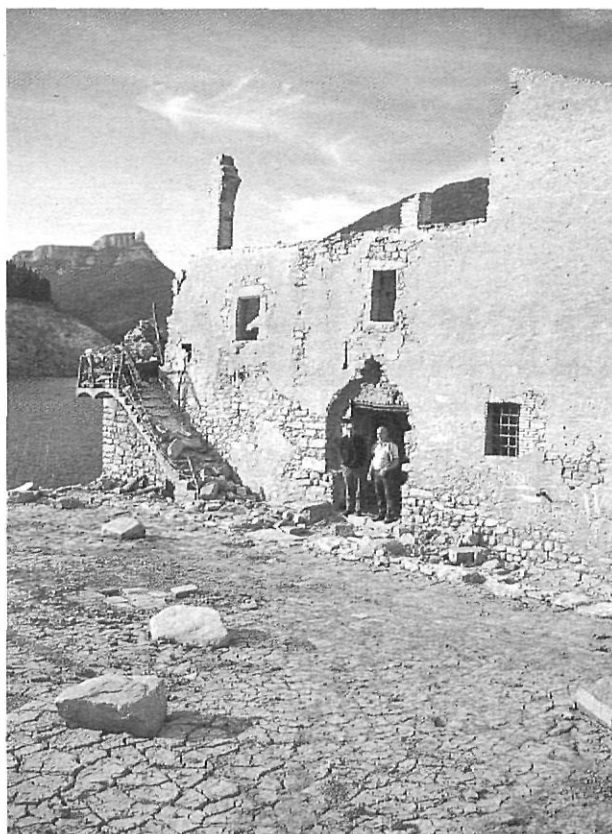
L'esquelet abandonat d'una barca de fusta perdut entre els esquelets de les acàcies, s'ha descobert un cop les aigües han deixat veure el fons.

bucaires sagnant i encara avui odiat, l'Esperrucat, o la Gallusa, la vella que el pantà l'agafà amb setanta anys i, sense voler deixar la vall, obligà la companyia que li construís una baraca particular, es retroben en les converses dels visitants, en les sobretaules del diumenge a la Codina. Són protagonistes encara vius d'aquest paratge normalment submergit, que es resisteix a ser esborrat de la història lluitant contra els decrets, les preses i els mils i mils de litres d'aigua que es veu obligat a resistir.

L'Espadanya de Sant Pelegrí, capella perduda entre els camps de cant Font i centre devocional de la comarca, roman intacta esperant que la imatge del sant salvat pels joves i resituat en una capella a la Codina torni juntament amb els aplecs, les trobades i les costellades.

I per costellada, aquella del 3 de febrer del 1960, quan els accionistes es concentraren a la vall i 1950 comensals participaren en un gran dinar de germanor. Després de sortir de Barcelona en 45 autocars i innumbrables cotxes particulars, a l'àpat es van menjar 436 Kg de botifarres, 90 kg de pernil serrano, 50 de llonganissa, 100 d'altres embotits, 300 kg de mongetes, 4.000 costelles i es begueren 500 ampolles de vi blanc, 500 de vi negre, 500 d'aigua mineral, 300 litres de cafè i 200 porrons plens de

Els antics masovers de Rocasalva a la porta de la gran masia. L'escala de l'esquerra donava accés a la masoveria on en Miquel primer i en Josep Masoliver després van viure els darrers anys de Susqueda.

moscatell per a les postres. Tot per celebrar el naixement de la presa que es bevia per sempe la vall.

Nascuda amb polèmica des del començament, la idea de fer una estructura de clova d'ou va trobar el rebuig popular i el d'alguns enginyers —moltes veus es van aixecar per demanar-ne estudis i informes i, en alguns casos es va arribar a sol·licitar-ne la demolició. Susqueda va representar per a les comarques gironines un nou perill que venia del nord. La majoria dels que cridaren contra la

taparada i el fet que s'hagués transformat en una gran espasa de Damocles clavada en terreny sísmic, oblidaren que, amb la pujada de les aigües i en favor del progrés, s'iniciava una petita diàspora, la dels homes i les dones que allà habitaven i no volien deixar la vall. Molts dels antics veïns, encara avui reconeixen que sense carretera, sense comunicacions, tardant més de sis hores per portar el bestiar a vendre a Rupit: «A Susqueda —diu l'Aurèlia— es vivia bé. És més, els joves no volien marxar.

Tenien camps, boscos, aigua i sobretot, el turisme començava a arribar. Diuen que van fer la presa pel progrés; pel progrés de qui? pel nostre no ho crec!!, nosaltres no necessitàvem aigua, teníem electricitat, els camps eren de regadiu i amb un pantà a Querós, es podien aturar els aiguats. Quan es parla del progrés no saps si és per anar endavant o enrera, si és per fer-se rics uns o realment per ajudar a treballar. Jo —assegura— aquesta cosa del progrés, no l'he acabada d'entendre mai».

